

Πολιτική - Πολιτιστική Λέσχη Εκτός Γραμμής

Κινηματογραφικό αφιέρωμα

«Σοβιετικός κινηματογράφος: 5 “δύσκολες” ταινίες, 3 ιστορικές περιόδους»

Παρουσίαση: **Δημήτρης Λένης**

Ήδη από τις πρώτες της μέρες, η νεαρή οκτωβριανή επανάσταση επαναστατικοποίησε την τέχνη τόσο στη μορφή όσο και στο περιεχόμενο. Το σινεμά χρωστά τουλάχιστον τη μισή από την ύπαρξή του στους μεγάλους δάσκαλους που ξεπήδησαν από τις μέρες του Οκτώβρη, με πρώτον φυσικά ανάμεσά τους τον Σεργκί Αϊζενστάιν (την άλλη μισή τη χρωστάει στα εξίσου επαναστατικά, αν και για διαφορετικούς λόγους και με διαφορετικό περιεχόμενο, επιτεύγματα του Χόλλυγουντ).

Στο μικρό αυτό αφιέρωμα παρουσιάζουμε ταινίες με μεγάλη ιστορική ή/και καλλιτεχνική αξία. Ταινίες όμως που περιγράφουν την κατάσταση στην ΕΣΣΔ της εποχής τους, τις κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες που τις γέννησαν, παίρνοντας μάλιστα μερικές φορές και καθαρή θέση. Γιατί μια κληρονομιά που άφησε η επανάσταση στα κινηματογραφικά της παιδιά είναι η τάση να αντιμετωπίζονται τα κοινωνικά και ιστορικά ζητήματα από ταξική σκοπιά.

1η μέρα | Σάββατο, 29.03, 8:30 μ.μ. (2 ταινίες)

Γη
Αλεξάντρ Ντόβζενκο, 1930
&
Η γενική γραμμή
Σεργκί Αϊζενστάιν, 1929

Η γραμμή της κολεκτιβοποίησης και εκμηχάνισης της αγροτικής παραγωγής, της εξάλειψης της αντιδραστικής τάξης των κουλάκων, πουθενά αλλού δεν είχε τόσο μεγάλες συνέπειες και δεν συνάντησε τόσο μεγάλες αντιδράσεις όσο στην αγροτική καρδιά της ΕΣΣΔ, την Ουκρανία. Τμήμα των σημερινών εξελίξεων στην χώρα αυτή έλκει την καταγωγή της ακριβώς σε αυτή τη διαδικασία που έλαβε χώρα τη

δεκαετία του 30: μερικοί από τους «αδικημένους» κουλάκους, από αυτούς που έχασαν την εύφορη γη που τους είχε «δώσει» ο τσάρος το 1907, δεν δίστασαν να πάνε με τους ναζί την κρίσιμη στιγμή. Τα εγγόνια τους είναι αυτά που επανδρώνουν ακόμα και σήμερα τα τάγματα εφόδου στη χώρα.

Η Γη, το αριστούργημα ενός μεγάλου σκηνοθέτη, είναι η ιστορία ενός τρακτέρ που φτάνει σε ένα χωριό της Ουκρανίας και της πολιτικής πάλης που πυροδοτεί με αποκορύφωμα μια πολιτική δολοφονία. Δεν είναι μόνο η ποίηση των εικόνων και ο λυρισμός, στον οποίο μια ολόκληρη γενιά σκηνοθετών χρωστάει την ύπαρξή της, που την κάνουν σημαντική. Στη Γη αφήνεται να εννοηθεί ότι το τρακτέρ μόνο του δεν θα φτάσει για να φέρει το σοσιαλισμό.

Από την άλλη μεριά στη Γενική γραμμή του Αϊζενστάιν, ταινία που γυρίστηκε την ίδια εποχή και με το ίδιο θέμα, η τεχνική και η πολιτική (η πάταξη της γραφειοκρατίας και η λελογισμένη πρωτοβουλία των μαζών) είναι αξεδιάλυτα συνδεδεμένες. Το φιλμ, περισσότερο μια προπαγάνδα προς τα οπισθοδρομικά φτωχά αγροτικά στρώματα, με την ατσάλινη πίστη του στην τεχνική πρόοδο, μπορεί να ιδωθεί και ως ένα ντοκιμαντέρ για τα θαύματα της εκμηχανισμένης αγροτοκτηνοτροφικής παραγωγής. Υπάρχουν σημεία που ο σημερινός θεατής δεν το πιστεύει ότι είναι γυρισμένα το 1928 και όχι μετά τον πόλεμο. Η αισιοδοξία της ήταν, όπως τώρα ξέρουμε, υπερβολική. Αξίζει όμως να την δει κανείς, αν θέλει να καταλάβει τις εξελίξεις στην ΕΣΣΔ μετά το τέλος της ΝΕΠ και κατά τη διάρκεια των πρώτων πενταετών πλάνων.

Οι ταινίες αυτές, εκτός από καλλιτεχνικά επιτεύγματα, είναι και πολύτιμα ιστορικά τεκμήρια, απαραίτητες για την κατανόηση μιας από τις πιο πλούσιες και περίπλοκες περιόδους διαμόρφωσης της σύγχρονης ιστορίας.

2η μέρα | Παρασκευή, 04.04, 8:30 μ.μ.

Όταν πετούν οι γερανοί Μιχαήλ Καλατόζοφ, 1957

Ο σοσιαλιστικός ρεαλισμός, το κυρίαρχο καλλιτεχνικό δόγμα στις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού μεταπολεμικά, εδώ βρίσκεται στο αποκορύφωμά του (και την αρχή της δύσης του). Η ταινία αυτή, με την αυστηρά γραμμική αφήγηση, τα καθαρά νοήματα και τον έντονο διδακτισμό της (που εν μέρει τον λυτρώνουν οι μικρές χιουμοριστικές αλλά και εξπρεσιονιστικές πινελιές) είναι ένα πολύ επιτυχημένο εμπορικά δείγμα του, που παραδόξως παρακολουθείται εύκολα ακόμα και σήμερα. Οι «γερανοί» πήραν το βραβείο στο φεστιβάλ των Καννών, σηματοδότησαν την «αποσταλινοποίηση» (όντας -φυσικά- μια πολύ «σταλινική» ταινία), έκαναν μεγάλη σταρ την, όντως αξιολάτρευτη, Τ. Σαμόιλοβα, και παραλίγο να ξεκινήσουν μια μεγάλη εξαγωγική σοβιετική κινηματογραφική βιομηχανία, κάτι που τελικά δεν έγινε. Αυτό που έμεινε από ταινίες σαν αυτή, εκτός από τις εγχώριες μιμήσεις της - που κυριότερος εκπρόσωπός τους είναι, απρόσμενα ίσως, οι ταινίες του Φώσκολου - είναι τα ανοιχτά ερωτήματα. Γιατί, παρά την επιτυχία μερικών από αυτές η εμπορική επιτυχία δεν συνεχίστηκε στη δύση; Ήταν μόνο θέμα ψυχρού πολέμου; Πόσο επιδραστικό ήταν το νέο γυναικείο πρότυπο που προτάθηκε σε αυτήν; Ποια η σχέση του - και οι διαφορές του- με το νέο γυναικείο πρότυπο που πρότεινε την ίδια εποχή η δύση με την Μπε Μπε (και τηρουμένων των αναλογιών εγχωρίως με τη Βουγιουκλάκη); Ποια η πολιτική ανάλυση για τον μεγάλο («πατριωτικό») πόλεμο που προτείνεται στην ταινία; Πώς η ταξική θέση επηρεάζει τις ζωές των ηρώων; Είναι τελικά «σοσιαλιστικός» ο σοσιαλιστικός ρεαλισμός ή όχι; Και, παίρνοντας αφορμή από την κινηματογραφική τεχνική της ταινίας, την συνεχή κίνηση της κάμερας ώστε να κρατά τους ήρωες συνεχώς στο κέντρο του κάδρου, πώς η κάμερα διαμορφώνει το πρότυπο του καθημερινού, ενός από εμάς, αλλά ταυτόχρονα «μεγαλύτερου από τη ζωή», ήρωα;

3η μέρα | Παρασκευή, 11.04, 8:30 μ.μ.

Ο Καθρέφτης Αντρέι Ταρκόφσκι, 1975

Ο Καθρέφτης είναι χωρίς αμφιβολία το αριστούργημα του μεγάλου σκηνοθέτη. Χωρίς δομημένη υπόθεση, είναι μάλλον ένα συνειρμικό παιχνίδι αναμνήσεων από την παιδική του ηλικία (και φυσικά πολλά ακόμα πράγματα). Είναι ενδιαφέρον όμως ότι για κάποιον που απέφυγε στο ως τότε έργο του συνειδητά κάθε ρητή αναφορά στην πολιτική και την πρόσφατη ιστορία, αυτή εδώ η ταινία ξεφεύγει, αναφερόμενη επίσης σε φαινομενικά άσχετα γεγονότα της εποχής, όπως στην σινοσοβιετική αντιπαράθεση, την πολιτιστική επανάσταση, την ατομική βόμβα και, έμμεσα, τον Στάλιν. Δεν είναι τυχαίο ότι με αφορμή την ταινία άνοιξε επιστολικός διάλογος στην Πράβντα μεταξύ των αναγνωστών της εφημερίδας για ακριβώς αυτό το πρόσφατο παρελθόν, τον πόλεμο, την πορεία της ΕΣΣΔ. Γιατί αυτό που πλέον ξέρουμε σήμερα, ότι η δεκαετία του 70 ήταν εποχή στασιμότητας ή παρακμής, τότε φαινόταν μάλλον ως σταθερότητα και «προκοπή της μεγάλης σοσιαλιστικής πατρίδας». Αλλά οι ρηγματώσεις που έτρωγαν ήδη τα θεμέλια της χώρας, είχαν αποτελέσματα απρόσμενα. Ο Καθρέφτης στην πραγματικότητα εικονογραφεί αυτό που τώρα, εκ των υστέρων μπορούμε να το διαβάσουμε και σαν προειδοποίηση για τη μορφή των πραγμάτων που δεν είχαν ακόμα τότε έρθει.

4η μέρα | Παρασκευή, 25.04, 8:30 μ.μ.

Έρχου! (Έλα να δεις)

Elem Klimov, 1985

Με τίτλο από την Αποκάλυψη του Ιωάννη και φτιαγμένη για τα 40 χρόνια από τη νίκη στον μεγάλο πόλεμο, η ταινία είναι αφιερωμένη στα 645 χωριά της Λευκορωσίας που ισοπεδώθηκαν από τους ναζί και τους συνεργάτες τους στα διάφορα τάγματα SS που δημιουργήθηκαν στις κατεχόμενες σοβιετικές δημοκρατίες. Η τελευταία ταινία του σκηνοθέτη, αφού, όπως λέει ο ίδιος, μετά από αυτήν έχασε το ενδιαφέρον του για τον κινηματογράφο, είναι φτιαγμένη από σκοτάδι, λάσπη και λερωμένο αίμα. Απομακρυσμένη πλήρως από κάθε ιδέα σοσιαλιστικού ρεαλισμού, δεν διδάσκει, δεν εξηγεί, δεν αναλύει· μόνο περιγράφει και προειδοποιεί. Μιλάει για εκείνες τις εποχές στην κόλαση που όσοι επιβίωσαν δεν ήταν οι τυχεροί και το κάνει δύσκολα και επώδυνα, χωρίς να ισχυρίζεται ότι φτάνει ποτέ σε κάτι περισσότερο από μια παροδική κάθαρση. Ένα έστω και φευγαλέο βλέμμα στην ναζιστική άβυσσο αρκεί να προκαλέσει ίλιγγο. Και η ταινία αυτή κοιτά κατάματα την άβυσσο.

Σας περιμένουμε!

Πολιτική – Πολιτιστική Λέσχη Εκτός Γραμμής
Στρατηγοπούλου 7 & Μαυρικού, Εξάρχεια, Αθήνα

e-mail: lesxi.ektosgrammis@gmail.com

f: /EktosGrammis

t: @ektos_grammis

www.ektosgrammis.gr